

UOT-811.11-112

Səhifə: 119-122

<https://doi.org/10.59849/2663-8967.2023.1.119>

Samid Nəsirov
Azərbaycan Dillər Universiteti

FAİZA QENİN ƏSƏRLƏRİNDƏ XXI ƏSR FRANSIZ DANIŞIQ DİLİNİN LİŦVİSTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: Fransız dili, arqo, Faiza Qenin romanları

Ключевые слова: Французский язык, арго, романы Фаизы Ген

Key words: French language, slang, Faiza Guène's novels

Fransız yazıçısı Faiza Qen 1985-ci ildə Parisin şəhəratrafi məhəllələrinin birində əlcəzairli bir ailədə göz açıb, boya-başa çatıb. Onun ədib kimi fəaliyyəti də Fransadakı mühacirlərin yaşayış şəraiti ilə bağlı olub. Özünəməxsus üslubu ilə seçilən Faiza Qen Parisətrafi qəsəbələrdə məskunlaşmış sakinlərin danışiq dilini əsərlərində təqdim etməyi bacarıb.

Yazıçı Fransada “**beur**”, yaxud “mühacir ədəbiyyatı” adlandırılan ədəbi cərəyanın nümayəndəsi hesab olunur. 1980-ci illərdə ortaya çıxan bu cərəyanın təməli Fransada Şimali Afrikalı (məğrib) mühacirlərin ikinci nəsindən olan yazıçılar tərəfindən qoyulub.

F.Qen çağdaş dövrün arqolarından geniş istifadə edən yazıçılar qrupuna aid edilir, çünki onun əsərlərinin personajları Parisətrafi qəsəbələrdə istifadə olunan arqolarla zəngin fransız dilini doğma dil hesab edirlər. Əsərlərini təhlil etdikdə məlum olur ki, yazıçı xüsusilə özünün “Kiffe kiffe demain”, “La Discrétion” və “Les gens du Balto” romanlarında arqotik dilə daha çox müraciət edib.

Hətta “Kiffe kiffe demain” romanının adında belə yazıçı həm arqo, həm də söz oyunundan mükəmməl şəkildə istifadə edib. Fransız dilində “**kiffer**” feli ərəb dilindən alınma “**kif**” isimindən törəmişdir və tərcümədə “marixuana və tütün qarışığı”, “həzz” mənalarını verir. İlk vaxtlar fel “ot çəkmək, narkotik vasitələrdən istifadə etmək” mənasında işlədildisə, sonralar daha geniş mənə kəsb edərək, “sevmək” mənasında istifadə olunmağa başladı. Əsərin adında istifadə olunmuş “Kiffe kiffe” təkrarına gəldikdə isə, bu söz birləşməsi “eyni, oxşar” mənasında tərcümə olunan “kif-kif” sifətinin omofonudur.

Romanın baş qəhrəmanı Doria, “sabah bu gün kimi olacaq” mənasını verən “c’est kif-kif demain” ifadəsini durmadan təkrarlamayı xoşlayır. Romanın son nikbin hissələrində Doria iddia edir ki, o, indi sevimli ifadəsini fərqli şəkildə yazacaq: “kiffe kiffe demain”, bu da “mən həyatdan zövq almağa və irəliləməyə hazırım” mənasını verir [4, s.188].

Faiza Qenin romanlarında istifadə olunmuş arqoların formalaşmasında əsas vasitələr aşağıdakılardır: 1) leksik - semantik vasitələr (alınma sözlər, semantik mənənin dəyişdirilməsi, sözün qısaltılması, sinonimlər, yanılmaclar və suffikslərdən istifadə); 2) üslubi vasitələr (metafora, metonimiyalardan istifadə).

Leksik - semantik və üslubi vasitələr əsəri canlandıraraq ona xüsusi rəng qatır. Faiza Qenin əsərlərinin lüğət tərkibi sinonim ifadələrlə zəngindir. Xüsusən də spesifik sahələrdə, məsələn, cinayət əməllərinə aid sözlərin sinonimlərdən daha çox istifadə olunmasına tez-tez rast gəlinir. İnsanların əxlaqi keyfiyyətlərini dəyərləndirərkən də sinonimik ifadələrə vaxtaşırı müraciət edilir. Məsələn : - **voler** (dérober) – oğurlamaq feli əvəzinə müəllif “chouraver”, “faire les poches”, “faucher”, “grappiller”, “racketter”, “rafler”, “taper” feillərindən istifadə edir. - **policier** – polis nəfəri sözü əvəzinə yazıçı “condé”, “flic”, “flicaille”, “képi”, “keuf”, “vache” kimi sinonimlərdən istifadə edir. - **mauvais** – pis sözü əvəzinə müəllifin əsərlərində “cramé”, “fichu”, “foutu”, “pourrave”, “pourri” kimi sinonimlərə rast gəlirik. - **enfant**– uşaq sözü əvəzinə müəllif “gamin”, “gosse”, “marmot”, “môme”, “mouflet”, “pisseur”, “poussin” sinonimlərini də istifadə edir.

Alınma sözlər F.Qenenin leksikonunun əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil edir. Müəllifin əsərlərindəki alınma sözlərin əksəriyyəti ərəb dilindən gəlir: “**Bled**”, “bledard”, “**charabia**”

(anlaşılmaz dil), “**chétane**” (şeytan), “**flouse**” (argent), “**hchouma**” (utanc), “**kiffer**” (həzz almaq, xoşlamaq) və sair.

Əlcəzair ərəbcəsində “blad” (ərazi, ölkə) sözündən götürülmüş “**bled**” alınma sözü XX əsrin ortalarında Fransız dilində “torpaq, ərazi, ölkə” mənasını verən və hərbi sahədə istifadə olunan arqo kimi işlədilir. Lakin bir müddət sonra, Fransa-Əlcəzair müharibəsi tüğyan etdikdən sonra, bu söz fransızların danışdığı dilində “bütün rahatlıqdan məhrum olan uzaq bir ərazi” mənasında “**patelin**” sözünün sinonimi kimi ümumişlək sözlər sırasına daxil oldu. İstər “Kiffe kiffe demain” romanının baş qəhrəmanı Doria, istərsə də “Un homme, ça ne pleure pas” əsərindəki əsas personaj Dunia bu sözdən dialoqlarında daha çox istifadə edirlər. Məsələn: “*Elle m’a dit que la première chose qu’elle avait faite en arrivant dans ce minuscule F2, c’était de vomir. Je me demande si c’étaient les effets du mal de mer ou un présage de son avenir dans ce bled.*” [4, s.20]

“*L’été de ses 20 ans, elle a dit ne plus vouloir nous accompagner pour les traditionnelles vacances au bled.*” [6, s.19]

“Bled” sözünə suffiks artırılması ilə əmələ gələn “**blédard**” isə Fransada yaşayan, miqrant mənşəli, və yaxud doğulduğu ölkə Şimali Afrikada yerləşən fransızları təsvir etmək üçün işlədilən arqotik sözdür. Bu söz müasir danışığı dilinə yeni daxil olmuşdur. Sözün sonuna əlavə olunmuş **-ard** şəkilçisi qarşı tərəfi alçaltmaq, ucuzlaşdırmaq üçün istifadə olunur (“**connard**” - axmaq, “**bâtard**” - nigahdan kənar doğulan uşaq, “**banlieusard**” - şəhərətrafi ərazilərdə yaşayan aztəminatlı adam, “**vantard**” - yalançı kimi sözlər bu qəbildəndir). **-ard** suffiksi vasitəsilə yaradılmış arqotik sözlər yaramaz, təhsilsiz, eləcə də insani keyfiyyətləri aşağı şəxsləri nəzərdə tutur. Məsələn :

“*Parfois il râle avec son accent de blédard : Oh là là ! Si vous prounez credit sur credit, on est toujours pas sourtis de la berge !*” [4, s.77]

“Kiffe kiffe demain” romanından verilmiş bu nümunədəki “**blédard**” sözü qəhrəmanın ləhcə ilə danışmasına eyham vurur.

“**Chétane**” (**chetane** ou **sheitan**) sözü də birbaşa ərəb dilindən alınma arqodur və şeytan yaxud şeytana inanən (satanist) mənasında işlədilir :

“*Je veux pas de ça chez moi, y a le chétane dedans !*” [4, s.43]

“**Kif**” sözü və “kif kif (kiffe kiffe) ifadəsinə bənzəyən “**kiffer**” (xoşlamaq, həzz almaq) feili “Kiffe kiffe demain” və “Les gens du Balto” romanlarında tez-tez işlədilən alınma arqolardır. Məsələn: “*Elle kiffe trop faire ça. Lever son doigt en l’air. Pas besoin de faire un dessin, vous avez compris de quel doigt je parle.*” [5, s.14]

Fransız danışığı dilində “**kif**” sözü və “**kif kif**” omofonu arqotik sözlərdir, hər ikisi ərəb mənşəli olmasına baxmayaraq, mənaları fərqlidir. “**kif**” mənşəcə Məğrib ərəbcəsinə aiddir, “necə, kimi, eləcə də” mənasında işlədilən bu söz təkrar formada “**kif kif**” olaraq istifadə edildikdə isə “tam bənzər, eyni şey” mənasını verir. Məhz bu sonuncu formada XX əsrin ortalarında fransız müstəmləkə qoşunlarının dilində arqotik ifadə kimi istifadə olunan bu omofon “bənzər, eyni şey” mənası ilə sabitləşdikdən sonra, müxtəlif yollarla transkripsiya edilərək (kif kif, kif-kif, kifik, kiffe kiffe...) və eyni mənada dəyişməz qalaraq, ümumişlək dildə arqo kimi hətta məşhur nitqlərdə belə geniş şəkildə istifadə olunmağa başladı.

Beləliklə, “**kif kif**” arqosu məşhur mənasını saxlayaraq, sonralar siyasi mediada belə işlədilməyə başladı.

“*L’ex-secrétaire d’Etat Rama Yade a considéré lundi que l’élection de François Fillon ou de Jean-François Copé à la tête de l’UMP c’était kif-kif pour l’Union des démocrates et indépendants (UDI), au lendemain de l’assemblée constituante de la nouvelle formation centriste. - Pour nous c’est kif-kif -, a déclaré sur LCI la vice-présidente du Parti radical de Jean-Louis Borloo, souhaitant ne pas faire dépendre notre sort de ce que fait l’UMP, dont les militants choisiront leur président le 18 novembre.*” [9]

Müasir fransız danışığı dilində istifadə olunan ingilis mənşəli alınma arqo və arqotik ifadələr də Faiza Qenin əsərlərində üstünlük təşkil edir. Bu arqolar demək olar bütün sahələri əhatə edir. “*İngilis dili XIX əsrin ortalarından, birinci sənaye inqilabının bütün Avropanı, xüsusən də Fransanı bürüdüüyü vaxtdan Fransada ‘neoleksikanın’ formalaşması üçün zəmin yaratmaqda davam edir. Bu ingilisləşmə müasir texnologiyanın sürətli inkişafı və qloballaşma prosesi nəticəsində XXI əsrdə*

daha geniş vüsət alır.”[10] İstər-istəməz ingilis mənşəli sözlər fransız gənclərinin danışıq dilinin və ümumiyyətlə fransızların danışıq dilinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilir.

Məhz bu səbəbdən, müasir fransız dilində getdikcə daha çox ümumişlək olan ingilis mənşəli sözlərin Faiza Qenin yaradıcılığında da istifadə olunması normaldır. Məsələn :

“*En roulant un énième joint, il m’a dit : “La famille, c’est ce qu’il y a de plus sacré.”* [4, s.28]

“*C’est pour ça qu’elle s’est pas intéressée à toi, elle a préféré ton camarade turc qui se parfume au shit.*” [5, s.40]

“*Maintenant, il [Hamoudi] vit du deal et peut pas mener une vie normale.*” [4, s.87]

“*Il parlait des gens. Je le regardais, il tremblait, ça m’a fait flipper.*” [5, s.76]

“*Ils mettent des pancartes avec la photo d’un gros doberman super flipnant.*” [4, s.117]

Müəllifin romanlarında hətta fransız danışıq dilində ümumişlək olmayan ingilis mənşəli sözlərə də tez-tez rast gəlinir. “Kiffe kiffe demain” romanında bu cür alınma sözlərin istifadəsi qəhrəmanın yaş kateqoriyası və ətrafındakı gənclərlə izah oluna bilər.

“*Pire que l’époque honteuse des boys bands dont on était toutes fanatiques.*” [4, s.16]

“*Quand j’ai annoncé à maman que j’allais faire du baby-sitting, ça lui a pas fait plaisir.*” [5, s.23]

“*Je me rappelle qu’une copine m’avait donné un poster de Filip des 2 Be 3 qu’elle avait découpé dans un magazine.*” [4, s.16]

Müəllif əsərlərindəki fikirlərin təkcə asanlıqla başa düşülməsini təmin etmək üçün deyil, gənclərin danışıq dilini olduğu kimi və canlı şəkildə oxucuya çatdırmaq məqsədilə də bir sıra yenidən formalaşdırma mexanizmlərindən ustalıqla istifadə edib.

Bu tədqiqat işi öz üslubu ilə seçilən çağdaş frankofon müəllifin öz əsərləri vasitəsilə nəyi ötürmək istədiyini müəyyən etməyə imkan verdi. Müasir fransız danışıq dili, o cümlədən danışıq dilində arqotik söz və ifadələrin yeri və rolu ilə bağlı Fransada və kənarında çoxsaylı elmi tədqiqatlar aparılsa da, mövzunu tam əhatə etmək mümkün olmamışdır. Fransız dilində arqotik leksikanın tədqiqi və təhlili bundan sonra tədqiqatçıların qarşısında geniş üfüqlər açır.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Bogaards, P. On ne parle pas français. La langue française face à l’anglais. Bruxelles, 2008. De Boeck Duculot.

2. Caradec, F. Dictionnaire du français argotique et populaire. Paris, 2001. Larousse.

3. Colin, J.-P. (1991). « Argot, dicos, tombeaux ? » Langue française, 90 : 28-39. En ligne : https://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_1991_num_90_1_6193.

4. Guène, F. Kiffe kiffe demain. Paris, 2004. Hachettes Littératures.

5. Guène, F. Les gens du Balto. Paris, 2010. Fayard.

6. Guène, F. Un homme, ça ne pleure pas. Paris, 2014. Fayard.

7. Guène, F. La discrétion. Paris, 2020. Plon.

9. Goudaillier, J.-P. Dictionnaire du français contemporain des cités. Paris, 1997. Hémisphères Editions.

8. Walter H., Poinot M. «Les mots migrants», Hommes & migrations. Paris, 2010. Musée national de l’histoire de l’immigration.

9. L’EXPRESS.fr. En ligne : (https://www.lexpress.fr/actualite/politique/pour-rama-yade-cope-ou-fillon-cest-kif-kif_1177548.html)

10. <https://theses.hal.science/file/index/docid/184947/filename/these.pdf>

Насиров С. А.

Лингвистические особенности французского разговорного языка

21 века в романах Фаизы Ген

Резюме

В нашей статье мы рассматривали лингвистические особенности аргю в романах Фаизы Ген. В частности, были выявлены лексико-семантические и стилистические особенности аргю, рассмотрены случаи синонимии, заимствования из разных языков и т.д.

Nasirov S.A.

*Linguistic features of 21st-century non-standard French in
the novels of Faïza Guène*

Summary

The author's language is characterised by several marks of orality and by the use of slang. All the functions of French slang are present in the novels of Faïza Guène.

In our article, we studied the linguistic features of slangs in Faïza Guène's novels. In particular, we analysed slangs, English loanwords, synonyms and suffixation.

Çapa tövsiyə edən:

Azərbaycan Dillər Universiteti

Rəyçilər:

professor Ç.Babaxanova

professor G.Sadixova